

<https://money.bg>, 23.04.2018 г.

Йордан Христосков: Вторият пенсионен стълб съзнателно се дискредитира

Пенсиите от втория трябва да се съизмерват с дохода, върху който са правени осигурителните вноски, с периода на участие и др. Вярно е, че за първите пенсии, които ще се получат от втория стълб, тези фактори са неблагоприятни за много хора, но това в много голяма степен зависи от тях самите, коментира в интервю за Mediapool проф. Йордан Христосков, който е сред авторите на пенсионната реформа от началото на века. Той смята, че в последните години вторият стълб съзнателно се дискредитира, а въведената възможност за прехвърляне на частните партии в НОИ е вредна за системата.

Money.bg препечатва цялото интервю с изричното разрешение на автора Цветелина Соколова.

Проф. Христосков, след години мълчание най-накрая бяха публикувани официални актюерски данни за размера на бъдещата "втора" пенсия. Стана ясно, че 70% от първите пенсионери от втория стълб (в периода 2021 г. - 2027 г.) ще получат пожизнено плащане под 50 лв. За 55% от първите пенсиониращи се то ще бъде около 30 лв. Чак около 2035 г. повечето пенсиониращи се ще получават около 100 лв. на месец. Възниква логичният въпрос струва ли си да поддържахме втори стълб на пенсионната система при подобни стойности на пенсионните плащания, съизмерими с великденски добавки?

Публикуваните разчети не могат да се нарекат официални само защото са в приложение към концепцията за фазата на изплащане на пенсиите от допълнителното задължително пенсионно осигуряване, разработена от социалното министерство. Освен това, въпросните актюерски разчети трябва да се приемат с определени резерви. Официални (или реални) можем да наречем само размерите на всяка една индивидуална пенсия при нейното отпускане.

Наистина, пенсиите от втория стълб като цяло изглеждат относително ниски спрямо обществените очаквания. Причините за това са, преди всичко, политически и лични. Политически, защото вместо да се започне с участие на поколението, родено след 31 декември 1969 г., в универсалните фондове се

включиха родените след 1959 г. Това "скъси" периода на натрупване на средства в индивидуалната партида до появата на първите пенсионери от втория стълб с 10 години. Политическо е и решението да се започне с изключително ниска вноска в универсалните пенсионни фондове от 2 на сто. След това се премина през вноски от 3 на сто и 4 на сто. На финала и вноската "замръзна" на 5 на сто, вместо да се върви към 7 на сто и дори 10 на сто, каквито бяха първоначалните намерения. Политическите атаки и неграмотните експерименти в пенсионната система също разколебаха и демотивираха хората да се осигуряват върху истинските си доходи.

Казахте, че има и лични причини за сравнително ниските пенсии на някои от осигурените. Кои са те?

Личните причини за ниските натрупани суми по индивидуалните партиди са липсата на осигурителни вноски за определени периоди заради безработица, отсъствие от работа поради болест, майчинство, неплатени отпуски и други. За разлика от Държавното обществено осигуряване (ДОО), където тези периоди се признават за осигурителен стаж, без да са правени осигурителни вноски, и този стаж да се включва в пенсионната формула, при осигуряването в универсален фонд значение имат само реално направените вноски и доходността от тях. Пребиваването в сивата икономика, умишленото или принудителното осигуряване на минимална или по-ниска заплата при работа на намален работен ден, неплащането на осигуровките от работодателя и други подобни фактори намаляват сумата в индивидуалната партида. Така се намалява и размерът на бъдещата пенсия.

Затова е важно всеки работник и служител да следи върху какви доходи го осигурява работодателят, дали вноските са реално платени и дали са внесени по индивидуалната му партида в избрания от него фонд. За тази цел НОИ и частните пенсионни дружества са създали условия гражданите да упражняват контрол в реално време, но по-голямата "част от хората не се възползват от това.

Иначе, да се сравняват индивидуални случаи на ниски пенсии от универсалните фондове с коледните и великденските добавки, е абсолютно некоректно. Тези добавки са само два пъти в годината. Те не се получават от всички и зависят от благоволенieto на политиците. Пенсиите от втория стълб са месечни и се изплащат до края на живота или чрез програмирано

изтегляне за определен период от време. Това са лични пари, които при определени условия могат и да се наследяват.

Проблемът е, че ниските пенсии от втория стълб не се оказват индивидуален, а по-скоро преобладаващият случай?

Зависи какво наричаме ниски. Пенсиите от втория стълб трябва да се съизмерват с дохода, върху който са правени осигурителните вноски, с размера на осигурителната вноска в УПФ и с действителния период на участие. За първите пенсии, които ще се получат от втория стълб, тези фактори са неблагоприятни за много хора, но това в много голяма степен зависи от тях самите. Постепенно с нарастване на периода на участие всички пенсии ще нарастват, но това отново ще зависи от посочените фактори. В капиталовата система няма дарени периоди и всичко зависи от реалните вноски, които всеки е правил и от доходността от инвестирането.

Известно е, че хората, които се осигуряват в частния стълб и ще се пенсионират след 2021 г., ще имат намаление на пенсията от НОИ с между 18% и 21%. По Ваши изчисления дали въпросните 30-50 лв. ще компенсират намалената пенсия от НОИ?

Моите лични изчисления, които представих преди време на семинар с журналисти, показват, че в много малко случаи (при осигуряване на минимален доход и за по-кратък период от време) пенсията от втория стълб не може да компенсира намалението на пенсията от ДОО. Тоест, в много малко случаи двете пенсии (от НОИ и от частния фонд) ще се окажат съвкупно по-ниска сума от евентуалната пенсия само от НОИ. Основният въпрос тук е защо наказваме участието в универсални фондове като намаляваме пенсията от ДОО, докато европейското виждане в Бялата книга е, че капиталовото пенсионно осигуряване е важен фактор за повишаване на адекватността на пенсиите и спестяванията в него трябва да се насърчават. Освен това, нали същите тези хора, които законодателят наказва, плащат не само с вноските, но и с данъците си - и пенсиите от НОИ. Намалението на пенсиите от ДОО с процентите, които вие цитирате, се основа на един измислен коефициент, равен на съотношението между вноската в универсалния фонд и законовата вноска във фонд "Пенсии", която, както знаете, покрива само половината от разходите за пенсии. Ако все пак искаме да търсим някаква справедливост между поколенията, които участват във втория стълб и родените преди 1960

г., то намалението на пенсията от НОИ трябва да бъде с коефициент, равен на съотношение между вноската в универсален фонд и необходимата вноска за балансиране разходите на фонд "Пенсии". В този случай намалението на пенсията от НОИ няма да бъде 20 на сто и да нараства, а ще бъде около 11 - 12 на сто. Така две пенсии винаги ще са повече от една.

Това обаче не е изгодно за управляващите, защото никой няма да си върне парите в НОИ. Именно това несправедливо намаление на пенсиите от НОИ за родените след 31.12 1959 г. дава основание на противниците на втория пенсионен стълб да твърдят, че той е излишен. Те сравняват свършено неправилно (дори неграмотно) индекса на нарастване на осигурителния доход и оттам - нарастването на пенсиите от ДОО, с доходността на пенсионните фондове и казват, че участието във втория стълб е неизгодно. Това сравнение е изключително некоректно, защото нарастването на пенсиите от НОИ може да дойде само от по-високи вноски или наложени по-високи данъци, т.е. като се отнемат вече заработени пари от едни и се дадат на други. Докато нарастването на средствата в индивидуалната партида на осигурените в УПФ идва от инвестирането на осигурителните вноски. С други думи, това не са отнети, а спечелени пари.

Искате да кажете, че управлението на ГЕРБ, което въведе възможността за отказ от втория стълб, съзнателно цели да го закрие, така ли?

Упоритостта, с която се бранят направените некоректни промени, неаргументираните атаки срещу пенсионните дружества, противопоставянето на първия на втория стълб и други действия на правителството навеждат на тази мисъл. Естествено, че след решенията на Конституционния съд закриването на втория стълб е невъзможно, но това не пречи той съзнателно да се дискредитира.

Към момента не се наблюдава масов отлив от втория стълб към НОИ, но според Вас може ли да се очаква подобен процес през 20-те години, когато хората разберат, че ще взимат по-малко, ако оставят партидите си в частното осигуряване в сравнение с тези, които ще предпочетат НОИ?

Хората подсъзнателно чувстват, че обещаваните по-високи пенсии от публичния стълб не са сигурни, докато парите в индивидуалните им партиди са си техни пари. Затова от 2015 г. до края на 2017 г. само 10 800 осигурени лица са преминали от универсалните фондове към НОИ. Същото е и при професионалните фондове - само 900 души са прехвърлили парите си в НОИ. Аз вярвам, че ако не това правителство, то някое следващо сигурно ще преосмисли тези нелепости с преминаване от втория стълб към НОИ и обратно и те ще бъдат отменени. Доброволният избор за участие в универсален или професионален фонд или само в НОИ е вреден за пенсионната система. Този избор съдържа опасност за проява на феномена "морален риск". В НОИ ще прехвърлят партидите си хора с малки спестявания, като ще разчитат на по-голяма пенсия. Така задълженията на института към тези лица ще бъдат многократно по-големи от прехвърлените средства. Покриването на тези задължения пак ще бъде за сметка редовно осигуряващите се, които са и коректни данъкоплатци. Не ми си мисли какво би се случило с капиталовите пазари и банките, ако по силата на стадния синдром изведнъж всички осигурени във втория стълб решат да преминат към първия пенсионен стълб.

Какво ще стане, ако през 20-те години големи маси бъдещи пенсионери решат да се прехвърлят в НОИ?

Това е малко вероятно, защото с нарастването на периодите на участие и натрупването на все по-големи суми в индивидуалните партиди осигурените лица ще се убедят в ползата участието в УПФ. Ако все пак такова нещо се случи в резултат на нови "санкции" за участие във втория стълб или пък при някаква, макар и краткотрайна финансова криза се прояви стадното чувство и хората преместят парите си в НОИ или в "Сребърния фонд", то много скоро те ще усетят, че са се излъгали. НОИ няма да може да им гарантира обещаваните по-големи пенсии.

Известни са причините за сегашното състояние на втория стълб - масовото легално неплащане на пълни осигуровки върху заплатите, niskият размер на осигуровката, изоставащият размер на доходите, сравнително високите разходи за администриране на пенсионните спестявания, финансовата криза и т. н. Какво да се прави оттук насетне? Да закриваме ли втория стълб или да го развиваме?

Масовото легално неплащане на пълни осигуровки е проблем не само на втория стълб, но и на НОИ. Разликата е само тази, че пенсиите от втория стълб са с дефинирани вноски, т.е. пенсията зависи от натрупаната сума в индивидуалната партида и както каза на времето един работник от "Кремиковци": "Каквото си хвърлил зад себе си, това ще намериш пред себе си". Системата на НОИ обаче е с предварително дефинирани пенсии, които при тези проблеми няма да могат да се изплащат и това ще разочарова хората напълно, ако не се преборим със сивата икономика.

Вторият стълб има бъдеще и трябва да остане и да се развива. Той е една много добра защита за сегашните млади поколения срещу демографското стареене, което ерозира публичната пенсионна система. Освен тази социална функция, вторият стълб изпълнява и важна икономическа функция. Натрупаните във фондовете "дълги" пари са важен ресурс за инвестиции в икономиката и инфраструктурата, за дългово финансиране на държавата и общините. Друг е въпросът как използваме в България този ресурс. Благодарение на задължителното допълнително осигуряване в универсалните и професионалните пенсионни фондове има около 13 млрд. лева, които принадлежат на около 4 млн. души. В търговските банки има около 60 млрд. лева лични спестявания, които принадлежат на около 15 на сто от населението, останалите нямат нищо или са длъжници.

Според Вас защо има сериозно разминаване в разчетите за бъдещата втора пенсия на работната група към МТСП и на асоциацията на частните пенсионни фондове? Според концепцията на МТСП през 2041 г. мъж, осигурявал се през целия си трудов живот на максимума, ще получи пожизнена втора пенсия от 615 лв., а според сметките на фондовете лице,

**осигурявало се на максимума, ще получи също през 2041 г. 1070 лв.
Разликата не е ли твърде голяма?**

Краткият отговор е, че са използвани различни допускания. Например през 2016 г., когато асоциацията представи изчисленията си, тя е прогнозния максимален осигурителен доход (МОД) от Актюерския доклад за 2016 г. на НОИ, докато в изчисленията в сегашната концепция, публикувана от МТСП, допускането е за 2 на сто годишно нарастване на максималния осигурителен доход за периода след 2018 г. Не знаем на каква база е направена тази прогноза. Но ако МОД нараства само с 2 на сто, а средният осигурителен доход нараства с 5 - 6 на сто, тогава се получава, че в дългосрочен план той ще изпревари нормативно определяния МОД, което е нелепост.

По-внимателното вглеждане в сметките в концепцията ме накара да направя няколко изчисления и проверки, от които поне за мен, става ясно, че в нея не е ползван реалният максимален осигурителен доход за съответната година или може би сметките са правени за непълен период на осигуряване - гадаем. Ще ви дам пример: през 2002 г. МОД е 850 лв., а вноската в универсален фонд е 2 на сто - в парично изражение 17 лв. Това означава, че годишната сума на вноските би била брутно 204 лв. В същото време в изчисленията към концепцията е написано, че натрупването за тази година е 131 лв. Няма как това да е възможно при пълно осигуряване, средна доходност от 4.3 на сто и такси за тази година от 5 на сто от всяка вноска и 1 на сто от активите инвестиционна. Такова намаление е невъзможно. Същото се отнася и до следващите години. Особено набиваща се на очи е ситуацията през 2007 и 2008 г. За 2008 г. МОД е 2000 лв., а вноската 5 на сто или 100 лв. Абсолютно невъзможно е при 1200 лв. бруто вноски годишно нарастването на индивидуалната партида спрямо 2007 г. да е само 270 лв., без изобщо да отчитаме фактора доходност.

Има и други проблеми в изчисленията към концепцията - например използвана е една и съща възраст за пенсиониране и за 2021, и за 2045 г. Това е некоректно, защото в КСО ясно е казано как ще нараства възрастта за пенсиониране през следващите години, като се очаква през 2041 г. тя да е 65 г. и дори по-висока. Ако се използва тази възраст за пенсиониране, при натрупана сума от 108 452 лв., както е дадено в приложението на концепцията, първата пенсия на мъжете би следвало да е 748, а не 615 лв.

Накратко - има неясни параметри в изчисленията към концепцията, а също и разминавания. Редно е да попитате Министерството на социалната политика за тези разлики. Важно е да не се заблуждава обществеността и да не се насажда отношение и психоза. Законодателят и обществото трябва да формират своето мнение на база на точна и проверена информация.

Какво е мнението Ви за предложените различни варианти за изплащане на втората пенсия - като еднократна сума, периодично плащане, пожизнена пенсия? Одобрявате ли прага от 20%, който ще бъде решаващ за това какъв тип пенсия ще получи осигуреното лице?

В концепцията на МТСП е избран подходящ и балансиран портфейл от пенсионни продукти. До голяма степен те съответстват на личните предпочитания на хората. Правилно пожизнената пенсия е посочена като водеща, защото идеята на пенсионната реформа от 2000 г. бе пенсията от универсален фонд да се получава паралелно с пенсията от НОИ до края на живота. Посоченият праг от 20 на сто от пенсията за осигурителен стаж и възраст е приемлив. Добро е също и предложението пожизнените пенсии да се актуализират веднъж годишно, както и да има пожизнени пенсии с гарантиран период на получаване като защита срещу ранна смърт и ниска възвръщаемост на средствата, преминали във фонда за изплащане на пожизнените пенсии.

От гледна точка на личните финанси застраховките за пенсия не са ли по-добър и гъвкав продукт, покриващ повече рискове, в сравнение с доброволното пенсионно осигуряване?

Това са две различни форми на защита срещу непредвидени рискове и бъдеща социална несигурност. Ако имат възможност, бих препоръчал на хората да участват и в застраховането, и в доброволното пенсионно осигуряване. Не случайно законодателят е предвидил данъчни облекчения поотделно и за двете форми на спестяване и защита. Все пак доброволно осигуряване е по-добре регулирано - имаме институционално отделяне на пенсионния фонд от управляващото дружество, банка попечител, която не само съхранява активите на фонда, но изпълнява и контролни функции, и други. То е и по-разбираемо и по-познато на хората.